

**Татар гомуми белем бирү оешмаларында укучы балалар өчен
татар теленнән республика олимпиадасының
муниципаль туры биремнәре
2023-2024 нче уку елы
4 нче сыйныф**

**Үткәрү вакыты – 120 минут
Максималь балл – 49**

I. Тест биремнәрен эшләгез.

1. Саңгырау тартыклардан гына торган рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) [p], [л], [м], [н]
- 2) [п], [к], [с], [ч]
- 3) [з], [щ], [х], [h]
- 4) [ф], [т], [ш], [д]

2. Рәт гармониясенә буйсынмаган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) валчык
- 2) тимераяк
- 3) тәрәзә
- 4) болынлыкта

3. Юл сүзендә ю хәрефе нинди аваз белдерүен билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) [y] авазын
- 2) [йү] авазын
- 3) [йу] авазын
- 4) [ү] авазын

4. Юлдан-юлга күчерергә мөмкин булмаган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) алма
- 2) уңыш
- 3) каен
- 4) тиен

5. Бирелгән мәгънәгә туры килә торган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

Татар хатын-кызларыны төсле җепләр белән чигелгән, сәйлән белән бизәлгән баш киеме

- 1) калфак
- 2) бүрек
- 3) яулык

4) башлык

6. Мәкальнең дәвамын дөрөс билгеләгез. (2 балл)

Үз халкын сөймәгән

- 1) аптырап утырган.
- 2) ерак киткән.
- 3) телен белгән.
- 4) башка халыкны да сөймәс.

7. Синоним сүзләрне билгеләгез. (2 балл)

- 1) матур, чибәр
- 2) кайнар, салкын
- 3) сөйләшү, йөгерү
- 4) ак, кара

8. *Кар* сүзенә тамырдаш булган сүзне билгеләгез. (2 балл)

- 1) карга
- 2) карлы
- 3) карандаш
- 4) кара

9. Юнәлеш килеше кушымчалары дөрөс күрсәтелгән рәтне билгеләгез. (2 балл)

- 1) -ның/-нең
- 2) -га/-гә, -ка/-кә
- 3) -ны/-не
- 4) -да/-дә, -та/-тә

II. Теоретик бирем.

Антонимнар турында языгыз. Фикерегезне мисаллар белән дәлилләгез. (5 балл)

III. Уйлагыз һәм җавапларны языгыз.

Сүз һәм килеш кушымчасын тәңгәлләштерегез, җавапны саннар белән языгыз. (5 балл)

А) урман	1) -тан
Ә) китап	2) -дан
Б) бала	3) -нан
В) эти	4) -нән
Г) энем	5) -дән

Жавап : _____

IV. Гамәли-ижади бирем.

1. Жәя эчендәге сүзләрнең дәрәсән сайлап, астына сызыгыз. **(4 балл)**

Үрмәкүч чөлтәрдән өй үрөп, ағач башына (куйган / элгән / ясаган).
Бөжәкләр, сокланып:

- Нинди матур өй, безнең мондый матур өйне беренче тапкыр күрүебез,
- дигәннәр.

Тик чебен генә бер сүз дә (сөйләмәгән / дөшмәгән / уйламаган). Аның
ничек тә булса үрмәкүч оясын урлыысы килгән һәм аны үрмәкүче белән
күтәрәп алып китмәкче булган. Тик үзе уралып калган, котылырга теләп
чәбәләнгән саен ныграк кына (югалган / уралган / баткан) һәм һәлак булган.

Кеше (өенә / малына / матурлыгына) кызыксаң, шулай була ул.
(С. Сәүбәновадан)

2. Шигырьне укыгыз һәм күп нокталар урынына тиешле хәрефләрне
куегыз. **(4 балл)**

Тәр ... зәгә күз салдым –

Бик нык гажәпкә калдым:

Бозау х ... тле сап-сары эт,

... фрагын жы ... п талның,

Әй кереште күшәргә,

Инде миңа нишләргә? (Ф. Тарханова)

3. Шигырьдән *карадым* сүзенең синонимын күчереп языгыз. **(2 балл)**

4. *Нишләргә* сүзенә аваз-хәреф анализы ясагыз. **(4 балл)**

5. “Туган ягым” темасына 6-7 жөмлөдән торган инша языгыз. **(7 балл)**

**Татар гомуми белем бирү оешмаларында укучы балалар өчен
татар теленнән республика олимпиадасының
муниципаль туры биремнәре
2023-2024 нче уку елы
5 нче сыйныф**

**Үткәрү вакыты – 120 минут
Максималь балл – 54**

IV. Тест биремнәрен эшләгез.

1. Янгырау тартыклардан гына торган рәтне билгеләгез. (2 балл)

- 1) [р], [л], [м], [н]
- 2) [п], [к], [с], [ч]
- 3) [к], [щ], [х], [һ]
- 4) [ф], [т], [ш], [д]

2. Ирен гармониясенә буйсынган сүзне билгеләгез. (2 балл)

- 1) бозгыч
- 2) көндәлек
- 3) тәрәзә
- 4) өстәлдә

3. Нечкә сузыклардан гына торган мәкальне билгеләгез. (2 балл)

- 1) Бердәмлектә көч.
- 2) Бергә эшләсән, авыр эш тә жиңел.
- 3) Дуслык - зур байлык.
- 4) Өйнең яме ана белән.

4. Басымы соңгы ижеккә төшмәгән сүзне билгеләгез. (2 балл)

- 1) уйла
- 2) китап
- 3) хикәя
- 4) жирдән

5. Бирелгән мәгънәгә туры килә торган сүзне билгеләгез. (2 балл)

Күннән яки башка йомшак материалдан эшлэнгән үкчәсез эҗиңел һәм йомшак аяк киеме.

- 1) киез итек
- 2) ботинка
- 3) чүәк
- 4) күн итек

6. Мәкальнең дәвамын дөрөс билгеләгез. (2 балл)

Уңга киткән уңар,

- 5) сулга киткән югала.
- 6) сулга киткән туңар.
- 7) үз дустан табар.
- 8) сулга борылып карамас.

7. Жәмләдәге фразеологизмның мәгънәсен билгеләгез. (2 балл)

Безнең Кәрим бик баилы булып чыкты. (З.Бәшири)

- 1) булдыклы
- 2) эшчән
- 3) белемле
- 4) тырыш

8. Тамыр сүз күрсәтелгән рәтне билгеләгез. (2 балл)

- 1) күрсәтмә
- 2) якташ
- 3) болын
- 4) карабодай

9. Жәмләдә аерып бирелгән сүзнең кайсы сүз төркеменә каарвын билгеләгез. (2 балл)

*Безнең бакча коймасына **сигез** карлыгач кунды.* (З. Нури)

- 1) исем
- 2) сан
- 3) сыйфат
- 4) фигыль

10. Жәмләдәге тәмамлыкны билгеләгез. (2 балл)

Икмәкне кешеләр тир түгеп табалар.

- 1) икмәкне
- 2) кешеләр
- 3) тир түгеп
- 4) табалар

V. Теоретик бирем.

Синонимнар турында языгыз. Фикерегезне мисаллар белән дәлилләгез. (5 балл)

VI. Уйлагыз һәм җавапларны языгыз.

1. Жәмләләр һәм сүзлекләрне тәңгәлләштерегез, җавапны саннар белән языгыз. (5 балл)

A) Матур – ямьсез.	1) Аңлатмалы сүзлек
--------------------	---------------------

Ә) Даруханә – аптека.	2) Татарча – русча сүзлек
Б) Давыл, өөрмә, гарасат.	3) Русча – татарча сүзлек
В) Окно – тәрәзә.	4) Антонимнар сүзлегә
Г) Кунак – махсус чакырылган яисә күрешү өчен читтән килгән кеше.	5) Синонимнар сүзлегә

Жавап : _____

IV. Гамәли-ижади бирем.

1. Жәя эчендәге сүзләрнең дәрәсән сайлап, астына сызыгыз. (4 балл)

Койма (тактасына / өстенә / баганасына) сары буяу белән буяп ясалган Кояш күк йөзәндәге кара-кучкыл болытларга дәште:

- Әй, болытлар, күрәсезме мине? Мин – Кояш! Мин кояшларның да кояшы!

Коймадагы Кояш бөтерелә-бөтерелә чыркылдаган Чыпчыкка дәште:

- Әй, чыркылдык, күрәсезме мине? Мин – Кояш! Кара миңа, (гажәплән / соклан / уйлан)! Миңа һәр кеше сокланып карый.

Кара-кучкыл болытларга коймадагы кояшның шулай әрсезләнәп (әйтүе / шапырынуы / кычкыруы) ошамады. Алар шыбыр-шыбыр яңгыр яудыра башладылар. “Бу – мин... мин...” – дип бытылдаган Кояшны яңгыр тамчылары коймадан (бер сәгатәтә / күз ачып йомганчы / көн дәвамында) юып төшерде. (Н. Каһтаннан)

2. Шигырьне укыгыз һәм күп нокталар урынына тиешле хәрәфләрне куегыз. (4 балл)

Оф...клар чал, болытлар чал,

Чал диңгез яры.

Көтә безне карлы-бозл...

Төн...як причалы.

Бо...ваткычсыз жибәрми боз

Корабны ярга.

Туза карлар, бо...ваткычлар

Безгә юл яра. (Ф. Тарханова)

3. Шигырьдән рәт гармониясенә буйсынмаган сүзләрне күчереп языгыз. (4 балл)

4. Жибәрми сүзен мәгънәви кисәкләргә таркатыгыз, нинди сүз төркеменә каравын, төрләнәшен билгеләгез. (4 балл)

5. “Яраткан китабым” темасына 7-8 жөмләдән торган инша языгыз. (8 балл)

**Татар гомуми белем бирү оешмаларында укучы балалар өчен
татар теленнән республика олимпиадасының
муниципаль туры биремнәре
2023-2024 нче уку елы
6 нчы сыйныф**

**Үткәрү вакыты – 150 минут
Максималь балл – 56**

VII. Тест биремнәрен эшләгез.

1. Кече тел тартыгын билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) [x]
- 2) [т]
- 3) [h]
- 4) [ф]

2. Авазлар һәм хәрефләр саны туры килмәгән сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) альяпкыч
- 2) юрган
- 3) йорт
- 4) вакыйга

3. Калын сузыклардан гына торган мәкальне билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) Һәр эшнең ахырын уйла.
- 2) Бергә эшләсәң, авыр эш тә жиңел.
- 3) Дуслык - зур байлык.
- 4) Ил эче – алтын бишек.

4. Басымы соңгы ижеккә төшкән сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) күренмәдегез
- 2) татарча
- 3) язмыйбыз
- 4) укучылар

5. Бирелгән мәгънәгә туры килә торган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

Бизәкләп эшләнгән, әңиңел, сай түгәрәк ир-ат баш киеме.

- 1) эшләпә
- 2) бүрек
- 3) түбәтәй
- 4) башлык

6. Мәкальнең дәвамын дөрөс билгеләгез. (2 балл)

Дөньяда иң йомшак нәрсә -

- 9) яңа яуган кар.
- 10) әнием кулы.
- 11) ак мамык.
- 12) үзең эшләгән мендәр.

7. Жөмләдәге фразеологизмның мәгънәсен билгеләгез. (2 балл)

Безнең Кәрим бик баилы булып чыкты. (З.Бәшири)

- 1) булдыклы
- 2) эшчән
- 3) белемле
- 4) тырыш

8. Жөмләдәге омонимның төрен билгеләгез.

Кара, төньяктан кара болыт килә.

- 1) саф
- 2) омоформа
- 3) омографлар
- 4) омофон

9. Жөмләдәге сыйфатларның дәрәжәсен билгеләгез. (2 балл)

Дөньяда иң ачы нәрсә дә – тел, иң татлы нәрсә дә – тел. (Мәкаль)

- 1) гади
- 2) чагыштыру
- 3) артыклык
- 4) кимлек

10. *Мин базардан карбыз, кавын һәм кыяр сатып алдым* жөмләсендәге ия белән хәбәрнең сүз төркемнәрен билгеләгез. (2 балл)

- 1) ия – исем, хәбәр – фигыль
- 2) ия – алмашлык, хәбәр – фигыль
- 3) ия – сан, хәбәр – исем
- 4) ия – сыйфат, хәбәр – фигыль

II. Теоретик бирем.

Сан сүз төркеме, аның төркемчәләре турында языгыз. Фикерегезне мисаллар белән дәлилләгез. (5 балл)

III. Уйлагыз һәм җавапларны языгыз.

1. Сүз һәм авазларны тәңгәлләштерегез, җавапны саннар белән языгыз. (5 балл)

А) ал...япкыч	1) h
---------------	------

Ә) мә...ге	2) а
Б) жәү...әр	3) н
В) к...нәфер	4) ә
Г) ж...мәгәтә	5) ь

Жауап : _____

IV. Гамәли-ижади бирем.

1. Жәя эчендәге сүзләрнең дәрәсән сайлап, астына сызығыз. (4 балл)

Безгә аклы-сарылы пәси баласы кереп (урнашты / жите / ияләште). Безнең үзебезнең бер пәсиебез бар иде инде. Ул пәсиебез үзе ап-ак, маңаенда кара тап бар. Без аны матурлығы өчен генә түгел, акыллылығы өчен дә яратабыз. Ул, үзе бик (шәян / тәртіпле / тыңлаучан) булса да, ашамлыкка тими. Күршеләргә дә кереп йөрми. Ә күршедән кәргән пәси бик тәртіпсез булып чыкты. Бертуктаусыз «мияу-мияу» ди. Ашарга бирсәң, төрле жиргә тарата башлый да идәнне (буйый / пычрата / ямьсезли). Өстәлгә менеп, икмәк сыныкларын тартып төшерә. Тагын әллә нинди тәртіпсезлекләр эшли. Беркөнне минем белән уйнарга иптәш кызым Мәйсәрә керде. Ул:

— Бу юньсез пәсине нигә керттегез? Ул инде бик күп кешегә йөрде. Бездә дә булды. Аны (гаять / бөтен / әллә) кеше дә куып чыгарды. Ул — акылсыз, сөйкемсез пәси,— диде. (Ә. Бикчәнтәевадан)

2. Шигырьне укыгыз һәм күп нокталар урынына тиешле хәрефләрне куегыз. (2 балл)

Уйламыйча дуcтым бер сүз әйтте,

Ул сүз тора минем йөрәгемдә

Ул сүз йөрәгемә ка...алды.

(А...нан авыр яра юк cыман).

Үзе берни белми китеп барды.

Жә...сеннән ...лгыш атылып

киткән

Ә сүз калды.

Һәм дуcтына тигән ук cыман.

(И. Юзеев)

3. Калды сүзен мәгънәви кисәкләргә таркатыгыз, нинди сүз төркеменә каравын, төрләнешен билгеләгез. (4 балл)

5.Шигырьнең икенче куплетынан исем сүз төркеменә караган сүзләрне күчереп языгыз. **(6 балл)**

6. “Нәни дусларыбыз ярдәм көтә” темасына 8-9 жөмлэдән торган инша языгыз. **(10 балл)**

**Татар гомуми белем бирү оешмаларында укучы балалар өчен
татар теленнән республика олимпиадасының
муниципаль туры биремнәре
2023-2024 нче уку елы
7 нче сыйныф**

**Үткәрү вакыты – 150 минут
Максималь балл – 55**

VIII. Тест биремнәрен эшләгез.

1. Киң әйтелешле [о] авазы булган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) торна
- 2) торт
- 3) тояк
- 4) торма

2. Жәмләдә кече тел тартыгы кулланылган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

Мәгърифәт өстәр, иренмәс һич кеше булган кеше (Г. Тукай)

- 1) мәгърифәт
- 2) өстәр
- 3) иренмәс
- 4) кеше

3. *көмеш* сүзе күчерелмә мәгънәдә кулланылган рәтне билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) көмеш кашык
- 2) көмеш алка
- 3) көмеш беләзек
- 4) көмеш тамчы

4. Бирелгән мәгънәгә туры килә торган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

*Киемнәрне пычранудан саклар өчен алга киелә яки билгә бәйләп куела торган
япма*

- 1) күлмәк
- 2) камзул
- 3) альяпкыч
- 4) бишмәт

5. Фразеологизмның мәгънәсен билгеләгез. **(2 балл)**

Кочак эсәеп

- 1) тиз генә

- 2) шатланып
- 3) киң күңелле
- 4) ачуланып

6. Мәкальнең дәвамын дөрөс билгеләгез. **(2 балл)**

Акыллы өйрәнер,

- 13) күп белем алыр.
- 14) еракка китәр.
- 15) ахмак өйрәтер.
- 16) тиз аңлар.

7. Әйтү максаты ягыннан тойгылы жөмләне билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) Алар бүген дәрәскә соңга калдылар.
- 2) Бүген сез дәрестән соң кинога барасызмы?
- 3) Күрегезче, нинди матурлык!
- 4) Озын караңгы төннәр башланды.

8. Иялек килешендәге исем кулланылган мәкальне билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) Кыюлык – адәмнең канаты.
- 2) Кеше күңеле – караңгы төн.
- 3) Картлар сүзен кар басмас.
- 4) Тәвәккәллек көч бирә.

9. Жөмләдәге нокталар урынына тиешле тыныш билгесен билгеләгез. **(2 балл)**

Икмәк сүзе ана исеме белән янәшә торырлык олы сүз.

- 1) өтер
- 2) өндәү
- 3) нокта
- 4) сызык

10. Жөмләдәге тәмамлыкны билгеләгез. **(2 балл)**

Алсу шигырьне дәрестә кычкырып сөйләде.

- 1) Алсу
- 2) шигырьне
- 3) дәрестә
- 4) сөйләде

II. Теоретик бирем.

Хәбәр турында языгыз. Фикерегезне мисаллар белән дәлилләгез. **(5 балл)**

III. Уйлагыз һәм җавапларны языгыз.

1. Алмашлыктар һәм аларның төркемчәләрен тәңгәлләштерегез, җавапны саннар белән языгыз. **(5 балл)**

А) берәү	1) зат алмашлыгы
Ә) һич	2) билгеләү алмашлыгы
Б) һәр	3) сорау алмашлыгы
В) нәрсә	4) билгесезлек алмашлыгы
Г) миңа	5) юклык алмашлыгы

Җавап : _____

IV. Гамәли-ижади бирем.

1. Жәя эчендәге сүзләрнең дәрәҗәсен сайлап, астына сызыгыз. **(4 балл)**

Сәгать алты тулар-тулмас иртәнге прогулкага чыгып барганда, күрше фатирга звонок биреп торучы карчыкка (күзем төште / йөзем борылды / күзем бактым). Звонок (урыны / төймәсе / ноктасы) шактый биектә, ә әбинең бие тәбәнәк кенә: ул, аяк очларына басып, өскә үрелгән. Язгы пальто өстеннән (кунган / бөркәнгән / жәелгән) ак шәле жылкәсенә жыерылып төшкән. Карчык, кулын звонок төймәсеннән алмый гына, миңа текәлеп карап куйды. Йөзө борчулы, күз карашында ниндидер өметсезлек, аптыраш сизелә иде. Болай да ябык, жыйнак гәүдәсе ниндидер борчудан (аптырап / куырылып / ямышәеп) калган кебек күренә. (Р. Хафизовадан)

2. Шигырьне укыгыз һәм күп нокталар урынына тиешле хәрефләрне куегыз. **(2 балл)**

Кыр казлары, кая очасыз сез?

Береgez алда, береgez артта сез.

Кыйгылдашып, сез нәрсәне болай,

Күмәкләшеп, жигелеп тартасыз?

Беләм, беләм, жәйне тартасыз сез

Чинар үскән диңгез бу...на,

Магнолиял...р үскән бакчаларга,

Йөз...м үскән та...лар куенына. (Ә. Фәйзи)

3. Шигырьдән антоним сүзләрне күчереп языгыз. **(2 балл)**

4. Рус теле аша кергән Европа алынмасын күчереп языгыз. **(2 балл)**

5. *Бакчаларга* сүзен мәгънәле кисәкләргә аерып языгыз, шартлы билгеләр белән күрсәтегез, морфологик анализ языгыз. **(4 балл)**

6. Ирен гармониясенә буйсынган сүзне күчереп алыгыз. **(2 балл)**

7. “Кышкы табигатьтә” темасына 8-9 жөмләдән торган инша языгыз. **(9 балл)**

**Татар гомуми белем бирү оешмаларында укучы балалар өчен
татар теленнән республика олимпиадасының
муниципаль туры биремнәре
2023-2024 нче уку елы
8 нче сыйныф**

**Үткәрү вакыты – 150 минут
Максималь балл – 58**

IX. Тест биремнәрен эшләгез.

1. Жәмләдәге рәт гармониясенә буйсынмаган сүзгә билгеләгез. **(2 балл)**

*Менә бервакыт, агач яфракларын учы белән сыпырып, эңил узып китә.
(Ф.Яруллин)*

- 1) бервакыт
- 2) яфракларын
- 3) сыпырып
- 4) китә

2. Әйтелешә белән язылышы туры килмәгән сүзгә билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) чишмә
- 2) тәэсир
- 3) хәтер
- 4) багланыш

3. Кушылып языла торган сүзгә билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) бил бау
- 2) аллы гөлле
- 3) миләш чыпчыгы
- 4) рәхим шәфкать

4. Бирелгән мәгънәгә туры килә торган сүзгә билгеләгез. **(2 балл)**

Чәч толымына кушып үрә торган бауга яки тасмага таккан тәңкәләр

- 1) изү
- 2) алка
- 3) чулпы
- 4) чәчүргеч

5. Жәмләдәге алынма сүзгә билгеләгез. **(2 балл)**

Никадәр ишгырь, күпме роман язылган икмәк турында! (Н.Дәүли)

- 1) күпме

- 2) шигырь
- 3) язылган
- 4) икмәк

6. Мәкальнең дәвамын дәрәс билгеләгез. **(2 балл)**

Сүз күп җирдә

- 17) эш гөрләп бара.
- 18) бар да эшчән.
- 19) кешегә урын юк.
- 20) эш аз була.

7. Жөмләдәге тезмә сүзнә билгеләгез. **(2 балл)**

Кинәт мәче башлы ябалак ук кебек аска томырыла. (М.Закиров)

- 1) аска томырыла
- 2) мәче башлы ябалак
- 3) ук кебек
- 4) кинәт томырыла

8. Жөмләдәге тартым белән төрләнгән исемнең килешен билгеләгез. **(2 балл)**

Кинәт каядыр колагына серле аваз чалынгандай булды. (Р.Мөхәммәдиев)

- 1) юнәлеш
- 2) төшем
- 3) чыгыш
- 4) иялек

9. Ике составлы жөмләне билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) Ишек шакыйлар.
- 2) Төн. Караңгылык.
- 3) Арытты.
- 4) Балалар укыйлар.

10. Жөмләдәге нокталар урынына тиешле тыныш билгесен языгыз. **(2 балл)**

Су буйлап сузылган авыл урамын кисеп чыгуга ... дуслар Сары тауга күтәрелә башладылар.

Жавап: _____

II. Теоретик бирем.

Затланышлы фигыльләр турында языгыз. Фикерәгезне мисаллар белән дәлилләгез. **(6 балл)**

III. Уйлагыз һәм җавапларны языгыз.

1. Рәвешләр һәм аларның төркемчәләрен тәңгәлләштерегез, җавапны саннар белән языгыз. (5 балл)

А) түбән	1) охшату-чагыштыру рәвеше
Ә) әкрән	2) вакыт рәвеше
Б) әрәмгә	3) урын рәвеше
В) инглизчә	4) сәбәп-максат рәвеше
Г) тиздән	5) саф рәвеш

Җавап : _____

IV. Гамәли-ижади бирем.

1. Жәя эчендәге сүзләрнең дәрәҗәсен сайлап, астына сызыгыз. (5 балл)

Март ахыры (килгәч / якынлашкыч / беткәч), беренче зур яңалык шул булды: кычыткан күбәләге оча башлады. Кирпеч төсле кызыл күбәләк. Шул кызыл өстендә вак кара таплар күренә. Юка канатлары читтән кара кайма киткән, ә каймага зәңгәр таплар (куелган / тезелгән / бизәнгән). Күбәләк суыкны агач ярыгында уздырган һәм яз житкәч уянган.

Бераздан үрмәкүчләр (уяңды / торды / килде), кайберләре кар өстендә сәяхәт итә башлады. Иртән кояш күренә – үрмәкүч (чыга / терелә / күренә), кичен суыта – ул тагы үлеп куя. Бу төр үрмәкүчләре сукбай дип йөртәләр, чөнки алар бөҗәкләрне (баусыз / жәтмәсез / жепсез) аулыйлар. (Г. Хәсәновтан)

2. Шигырьне укыгыз һәм күп нокталар урынына тиешле хәрефләрне куегыз. (2 балл)

Уйна́р иде́м, га́рмуны́м ю́к,

Жы́рла́р иде́м – та...ы́шым.

Ки́сеп алы́п кура́й ит...ем

Елгабызны́ң ка́мышын.

Ка́мыш кура́й э́чләрeндә

Кү́пме м...ң бу́лган икeн!

У́л ка́мышка жéйлeр буе

Кү́пме ко́ш ку...ган икeн? (Ф. Яруллин)

3. Тойгылы жөмләне күчереп языгыз. (2 балл)

4. *Елгабызның* сүзен мәгънәле кисәкләргә аерып языгыз, шартлы билгеләр белән күрсәтегез, морфологик анализ ясагыз. **(4 балл)**

5. *Кош* сүзенә 2 тамырдаш сүз уйлап языгыз. **(2 балл)**

6. Шигырьдән алынма сүзне күчереп языгыз. **(2 балл)**

7. “*Минем хыялым*” темасына 9-10 жөмләдән торган инша языгыз. **(10 балл)**

**Татар гомуми белем бирү оешмаларында укучы балалар өчен
татар теленнән республика олимпиадасының
муниципаль туры биремнәре
2023-2024 нче уку елы
9 нчы сыйныф**

**Үткәрү вакыты – 180 минут
Максималь балл – 62**

Х. Тест биремнәрен эшләгез.

1. Жөмләдәге тартыклар чиратлашуы күзәтелгән сүзне билгеләгез. (2 балл)

Ирке чикләнмәгән йөрәгемә

Башлык итеп куйдым гакылны. (Н.Такташ)

- 1) йөрәгемә
- 2) ирке
- 3) башлык
- 4) куйдым

2. Күчерелмә мәгънәдә килгән сүзе булган жөмләне табыгыз (2 балл).

- 1) Туганнарыбыз шәһәргә килгән иде.
- 2) Без яшелчәләргә су сибеп йөрибез.
- 3) Апам, бернигә дә карамыйча, инша язуын дәвам итте.
- 4) Бу арада аларда буран уйный әле.

3. Орфографик хатасы булган сүзне билгеләгез. (2 балл)

- 1) нисбат
- 2) кодрәт
- 3) милләт
- 4) теләк

4. Бирелгән мәгънәгә туры килә торган сүзне билгеләгез. (2 балл)

Беләккә кидерелә торган, божра рәвешендәге бизәнү әйбере

- 1) алка
- 2) изү
- 3) йөзек
- 4) беләзек

5. Мәкальдәге фигыльнең төркемчәсен билгеләгез. (2 балл)

Телеңне тезгендә тот, этеңне чылбырда тот.

- 1) боерык фигыль
- 2) хикәя фигыль
- 3) шарт фигыль
- 4) хәл фигыль

6. Мәкальнең дәвамын дәрәс билгеләгез. **(2 балл)**

Иренгән ике эшләгән,

- 21) һаман эшә пешмәгән.
- 22) барысына да өлгәргән.
- 23) икесе дә барып чыккан.
- 24) йокысын да туйдырган.

7. Синтетик иярченлә кушма жөмлә белән белдерелгән мәкальне билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) Гаебенә күрә жәзасы.
- 2) Гаеп онытылып, сабагы калыр.
- 3) Үзә абынган еламас.
- 4) Яраткан күңелдә ялган булмый.

8. Жөмләдәге фразеологик әйтелмәнең мәгънәсен билгеләгез. **(2 балл)**

Ул апасы әйткәннәрне колакка да элмәде.

- 1) тырышмау
- 2) тыңламау
- 3) үпкәләтү
- 4) кайтмау

9. Жөмләдә кулланылган сыйфат фигыльне күчереп языгыз. **(2 балл)**

Әйтерсең безнең егерме ике кеше укыган сыйныфта Кәримовтан кала барысы да «биш»легә генә укый!

Жавап: _____

10. Иярченлә кушма жөмләнең төзелеше ягыннан төрән языгыз. **(2 балл)**

Апа сөйли башлауга, керфекләрем оеп-оеп китә.

Жавап: _____

II. Теоретик бирем.

Жөмләнең иярчен кисәкләре турында языгыз. Фикерегезне мисаллар белән дәлилләгез. **(6 балл)**

III. Уйлагыз һәм җавапларны языгыз.

1. Сүзләр һәм аларның ясалыш ысулларын тәңгәлләштерегез, жавапны саннар белән языгыз. **(5 балл)**

А) көнбагыш	1) тамыр сүз
Ә) пыяла	2) ясалма сүз
Б) сиртмә койрык	3) саф кушма сүз
В) тозсыз	4) тезмә сүз
Г) әйлән-бәйлән	5) парлы

Жавап : _____

IV. Гамәли-ижади бирем.

1. Жәя эчендәге сүзләрнең дәрәсәсен сайлап, астына сызыгыз. **(4 балл)**

Мин яр өстеннән елгага карап торам. Ык тын гына (бара / ага / шаулый). Баеп баручы кояш, елга өстеннән нәрсәдер эзләгәндәй, күлгәләр арасыннан үрелеп-үрелеп карый да, кемнәндер оялган кебек, агач (башына / арасына / өстенә) кереп яшеренә. Елга тын. Инде ташу (ашкан / барган / киткән). Су кимүгә таба (китә / бара / житә). Шуна күрә елга, язгы ташу вакытындагыдай, биек ярлар өстенә бозлар төкерми, ул, йөгәнгә яңа гына өйрәтелгән ярсу тай кебек, күбеккә батканчы чапкан-чапкан да, буйсынып, тынып калган. (Ф. Яруллиннан)

2. Шигырьне укыгыз һәм күп нокталар урынына тиешле хәрефләрне куегыз. **(2 балл)**

Укытучы

Уч төб...нә куеп Жирне гүя,
Бүгә...гесен аның, үткәнен
Күрсәтте ул безгә
Урап кайттык
Күре...мәгән илләр үтәли.
Аяз дөнъя, кешелек бәхете өчен
Көрәшәргә безне өндәде <....>
- Яратыгыз Жирне! – диде ...аман,
- Минә яратыгыз! – димәде. (Р. Гаташ)

3. Шигырьнең икенче куплетындагы <....> тамгасы урынына куелырга тиешле тыныш билгесен языгыз. **(2 балл)**

4. Беренче куплеттан капма-каршы мәгънәле сүзләрне күчереп языгыз. (2 балл)

5. Шигырьдән ясалма исемне күчереп языгыз, мәгънәле кисәкләргә аерыгыз, шартлы билгеләр белән күрсәтегез, морфологик анализ ясагыз (3 балл)

6. Ирен гармониясенә буйсынган сүзләрне күчереп языгыз. (2 балл)

7. Шигырьнең беренче куплетынан алмашлыкларны күчереп языгыз, төрләнешен аңлатыгыз . (6 балл)

8. “Матурлык эштә күренә” темасына 9-10 жөмләдән торган инша языгыз. (10 балл)

**Татар гомуми белем бирү оешмаларында укучы балалар өчен
татар теленнән республика олимпиадасының
муниципаль туры биремнәре
2023-2024 нче уку елы
11 нчы сыйныф**

ВАРИАНТ 1

**Үткәрү вакыты – 180 минут
Максималь балл – 61**

I. Тест биремнәрен эшләгез.

1. Ирен гармониясе күзәтелгән сүзләр рәтен билгеләгез. **(2 балл)**
 - 1) тулган, суык, сугыш
 - 2) өзелгән, гомер, сөлге
 - 3) риваять, бабай, баскыч
 - 4) мәхәббәт, кияү, күрешү
2. Күчерелмә мәгънәдә килгән сүзе булган жөмләне билгеләгез. **(2 балл)**
 - 1) Дусларны автобуска кадәр озата бардык.
 - 2) Без гөлләргә су сибеп йөрибез.
 - 3) Апам, бернигә дә карамыйча, хат языын дәвам итте.
 - 4) Бу китап 388 биттән тора икән.
3. Күп нокталар урынына ь (калынлык билгесе) язылган очракны билгеләгез. **(2 балл)**
 - 1) ар...як
 - 2) ил...башы
 - 3) бил...бау
 - 4) яш...лек
4. Бирелгән мәгънәгә туры килә торган сүзне билгеләгез. **(2 балл)**

Озынча тукума кисәгеннән гыйбарәт билбау

 - 1) альяпкыч
 - 2) пута
 - 3) күкрәкчә
 - 4) каеш
5. Жөмләдәге сыйфат фигыльне билгеләгез. **(2 балл)**

Бу җәһәттән ул төзекләндерүдән соң Казаныбызның 39 нчы мәктәбенә тапшырылачак Л.Толстой музеең мисалга китерде. ("Мәдәни жомга")

 - 1) жәһәттән
 - 2) төзекләндерүдән
 - 3) тапшырылачак
 - 4) китерде

6. Мәкальнең дәвамын дәрәс билгеләгез. **(2 балл)**

Ук берне үтерсә,

- 1) туп икене үтерер.
- 2) ул исән калмас.
- 3) тел менне үтерер.
- 4) исе дөньяга сыймас.

7. Жөмләдә <...> тамгасы урынына тыныш билгесенең куелышы дәрәс күрсәтелгән очракны билгеләгез. **(2 балл)**

Хәзер син әнә тегендә < ... > дөньяның икенче бер читендә кирәк.

- 1) нокталы өтер куела
- 2) сызык куела
- 3) биредә өтер билгесе куела
- 4) биредә бернинди дә тыныш билгесе куелмый.

8. Кушма жөмләне билгеләгез. **(2 балл)**

- 1) Ул урын бик якты һәм биредә кунакларның уңайлыгы өчен барысы да эшләнгән.
- 2) Кунак хатын, тынгысызланып, бер залга, бер Айсылу белән Тимергә карап алды.
- 3) Биредән Карамалы уч төбендәгедәй күренә иде.
- 4) Хужа хатын түр сәкегә шакмаклы ашъяулык жәйде.

9. Жөмләдәге кушма сүзгә күчереп языгыз. **(2 балл)**

Беркөнне тәрәздән караса, үз күзләренә үзе ышанмады: ямь-яшел яфраклы Бакча чәчкәсе, көлә-көлә, жылда тирбәлә. (Н.Капитан)

Жавап: _____

10. Жөмләдә куелырга тиешле тыныш билгесен языгыз. **(2 балл)**

Көн саен шулай Зөһрә мәктәптән йөгереп кайта да стенада эленеп торган календарь каршына килә. (Г.Гыйльманов)

Жавап: _____

II. Теоретик бирем.

Иярченле кушма жөмлә турында языгыз, мисаллар китерегез. **(6 балл)**

III. Уйлагыз һәм җавапларны языгыз.

1. Мәкаль һәм андагы хайван атамасын тәңгәлләштерегез, җавапны саннар белән языгыз. **(5 балл)**

А) Авыр йөкне... тартыр.	1) кәжә
Ә) Кемгә нәрсә, ... - кәбестә.	2) тычкан
Б) Араларыннан кара ... үткән.	3) үгез
В) Койрыгына бассан, дә чыелдый.	4) мәче
Г) мөгезеннән эләктер.	5) ат

Жавап : _____

IV. Гамәли-ижади бирем.

1. Жәя эчендәге сүзләрнең дәрәсәе сайлап, астына сызыгыз. **(5 балл)**

Татар халкының күңелле бәйрәмнәре, бай гореф-гадәтләре һәм йолалары бар. Мәсәлән, ел (вакытына / фасылларына / чорына) бәйле Сабантуй һәм Нәүрүз бәйрәмнәре үткәрелә, ислам диненә бәйле Корбан бәйрәме, йолаларга бәйле каз өмәсе (ачыклап / билгеләп / күрсәтеп) үтелә. Еллар (үткән / барган / аккан) саен, бу бәйрәмнәр яңара, аларның формалары үзгәрә һәм эчтәлекләре тулылана бара.

Хәзер каз өмәсе ничек оештырыла һәм үткәрелә соң?

Башка өмәләр үзенчәлекле булган кебек үк, каз өмәсен (барлау / оештыру / үткәрү) һәм уздыруның да үзенә генә хас тәртибе бар. Ул һәр елны көз ахырында яисә кыш башында үткәрелә.

Бүтән өмәләрдән аермалы буларак, каз өмәсе - башыннан азагына кадәр кызлар өмәсе. Казлары (чиксез / күп / гаять) кешеләр иртәгә өмә уздырыласы көнне кызларны чакырып чыгалар. *(Вакытлы матбугаттан)*

2. Шигырьне укыгыз һәм күп нокталар урынына тиешле хәрефләрне куегыз. **(2 балл)**

Ак кәгазьдән к...ләм эзе тиз жуела,
Караны да, тушыларны да жуеп була.
Ташка язган сүзләрне дә еллар ала.
Күңелләргә язылган сүз мә...ге кала.
Синең бурыч <....> күңелләргә сүзләр язу,
Язар өчен алтын сүзләр эзләп табу.
Өзер юлдан үз көңә бару жиңел.
Тигез жирдә юл салу да а...ыр т...гел. *(Э. Мөәминова)*

3. Шигырьнең икенче куплетындагы <....> тамгасы урынына куелырга тиешле тыныш билгесен языгыз. **(2 балл)**

4. *Язар өчен алтын сүзләр эзләп табу* жөмләсеннән күчерелмә мәгънәле сүзгә күчереп языгыз. **(2 балл)**

5. Беренче куплеттан сыйфат фигыльләрне күчереп языгыз, мәгънәле кисәкләргә аерыгыз, шартлы билгеләр белән күрсәтегез, морфологик анализ ясагыз. **(5 балл)**

6. Шигырьдэн ирен гармониясенэ буйсынган сүзлэрне күчереп языгыз. (2 балл)

7. *Ташка* язган сүзлэрне дә еллар ала жөмлөсенэ синтаксик анализ ясагыз. (2 балл)

8. “*Күңелгә* язылган матур сүз” темасына 9-10 жөмлөдән торган инша языгыз. (10 балл)